

ПРАКТИЧНА ЛЕКЦИЈА

Diateza veprore dhe joveprore

Категорија на лекцијата: Mësimë të gjuhës shqipe

Dallimi midis veprores dhe joveprores, format me -hem dhe me «u», si dhe lidhja e tyre me foljet kalimtare.

Diateza veprore dhe joveprore

Diateza tregon marrëdhënien midis foljes dhe kryefjalës: a e kryen kryefjala veprimin apo e pëson atë. Shqipja ka dy diateza — **veproren** dhe **joveproren** — dhe kalimi nga njëra te tjetra bëhet me mjete morfologjike, jo me folje ndihmëse si në shumë gjuhë të tjera.

Përdorimi dhe qëllimi

Vlera	Kuptimi	Shembull
Pësore	kryefjala e pëson veprimin	Libri lexohet nga shumë nxënës.
Vetvetore	veprimi bie mbi vetë kryefjalën	Unë lahem çdo mbrëmje.
E ndërsjellë	dy a më shumë veta veprojnë mbi njëri-tjetrin	Ata takohen çdo javë.
Mesore	ndryshim gjendjeje pa vepruesin e shprehur	Dera u hap nga era.
Pavetore	veprimi paraqitet pa kryefjalë të caktuar	Këtu punohet shumë.

Si formohet joveprorja

Formimi ndryshon sipas kohës. Ky është dallimi kryesor që duhet mbajtur mend:

Koha	Mjeti	Veprore	Joveprore
E tashme	mbaresat -hem, -hesh, -het ...	laj	lahem
E pakryer	mbaresat -hesha ...	laja	lahesha
E kryer e thjeshtë	pjesëza u	lava	u lava
E kryer	folja jam + pjesore	kam larë	jam larë
Më se e kryer	isha + pjesore	kisha larë	isha larë
E ardhme	do të + lidhore joveprore	do të laj	do të lahem

Paradigma e së tashmes joveprore

Veta	lahem	vishem	hapem
------	-------	--------	-------

unë	lahem	vishem	hapem
ti	lahesh	vishesh	hapesh
ai / ajo	lahet	vishet	hapet
ne	lahemi	vishemi	hapemi
ju	laheni	visheni	hapeni
ata / ato	lahen	vishen	hapen

Lidhja me kalimtarinë

Vetëm foljet **kalimtare** — ato që marrin kundrinor të drejtë — mund të kalojnë në diatezën pësore:

- Mësuesi **shpjegon** mësimin. → Mësimi **shpjegohet** nga mësuesi.
- Punëtorët **ndërtuan** shkollën. → Shkolla **u ndërtua** nga punëtorët.

Foljet **jokalimtare** si *fle, eci, vij, vrapoj* nuk marrin kundrinor të drejtë, prandaj nuk kanë pësore. Nga to formohen vetëm ndërtime pavetore: Këtu **flihet** mirë.

Kur përdoret joveprorja

- Kur vepruesi është i panjohur ose i parëndësishëm: Dyert **mbyllen** në orën tetë.
- Në gjuhën zyrtare dhe shkencore: Kërkesa **shqyrtohet** brenda pesë ditëve.
- Për veprime të përditshme mbi veten: Zgjohem, *lahem, vishem dhe dal*.

Fjalët sinjalizuese

Grupi **nga + emër** tregon vepruesin të pësorja: *u ndërtua nga punëtorët*. Mbaresat **-hem, -het, -hen** dhe pjesëza **u** para foljes janë shenja të drejtpërdrejta të joveprores.

Gabimet e zakonshme

Gabim	Saktë	Pse
<i>Dera nuk hap.</i>	Dera nuk hapet.	kryefjala e pëson veprimin
<i>Shkolla ndërtua vitin e kaluar.</i>	Shkolla u ndërtua vitin e kaluar.	e kryera e thjeshtë joveprore kërkon <i>u</i>
<i>Kam lodhur.</i>	Jam lodhur.	e kryera joveprore ndërtohet me <i>jam</i>
<i>Fëmija u fle.</i>	Fëmija fle.	<i>fle</i> është jokalimtare, s'ka joveprore
<i>u lahem</i>	lahem	në të tashmen nuk përdoret <i>u</i>

Provo vetë

1. Dera ___ (hap) çdo mëngjes. (*hapet*)
2. Shtëpia ___ (ndërtoj) vitin e kaluar. (*u ndërtua*)
3. Unë ___ (zgjoj) në orën shtatë. (*zgjohem*)

4. Ktheje në pësore: «Mësuesi shpjegon mësimin.» (*Mësimi shpjegohet nga mësuesi.*)

Burime dhe referenca

- *Gramatika e gjuhës shqipe I – Morfologjia*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2002.
- *Gramatika e gjuhës shqipe II – Sintaksa*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2002.
- *Drejtshkrimi i gjuhës shqipe*, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Tiranë, 1973.
- *Fjalori i gjuhës shqipe*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2006.

ENGLISH FOR LIFE